

interview.

Ideeën voor justitie: Jan Nolf, publicist en vrederechter op rust

► Jan Nolf: 'Je zult niet alles kunnen oplossen met bemiddeling, maar ik denk dat je veel zware zaken van geweld kunt afhandelen buiten de procedurefabriek om.' © THOMAS SWEERTVAEGHER

‘Weg met de oorlogscultuur in de rechtspraak’

Jan Nolf (65), stilaan de meest eminente stem in het justitiedebat, haalde deze week hard uit naar de ‘afkoopwet’, die fraudeurs zoals de omstreden Patokh Chodiev de kans geeft hun proces af te kopen. ‘Het DNA van die wet is fout. En het is al moeilijk genoeg om met goede wetten recht te spreken.’ Als het aan Jan Nolf ligt, wordt alles anders.

DOUGLAS DE CONINCK

Woensdag ontving Jan Nolf samen met onderzoeksrechter-fraudebestrijder Michel Claise de burgerschapsprijs van de Stichting P&V, als erkenning voor hun inzet voor een open, democratische en tolerante samenleving. Afgelopen woensdag trok hij in een voorpublicatie uit zijn boek *De kracht van rechtvaardigheid in De Morgen* van leer tegen de afkoopwet, waarover een schijnbaar geheim te houden, want vrij vernietigend evaluatierapport voor het college van procureurs-generaal werd opgemaakt. Nolf openbaarde het rapport in zijn blog.

Nochtans zou je de afkoopwet kunnen zien als een variant van de minnelijke schikking waarmee u zich in uw werk als vrederechter in Roeselare onderscheidde.

“Dit is iets heel anders. We hebben hier een wet die toelaat dat fraudeurs hun straf afkopen, terwijl de man die aan het eind van zijn werkdag naar de winkel gaat en aan de kassa vergeet dat hij een flesje armagnac naast zijn lintmeter in de broekzak van zijn overall heeft gestopt wél gedagvaard wordt. Ik heb de vergelijking geleend van Joris Van Cauter (*die als advocaat de afkoopwet aanvocht bij het Grondwettelijk Hof, DDC*). Dit is gewoon een slechte wet. Het Openbaar Ministerie zit niet meer naast de rechter, het is op de stoel van de rechter gekropen. En de rechter zelf is gedegradeerd tot griffier. →

BIO

Jan Nolf

- ◆ geboren op 15 juli 1951 in Torhout
- ◆ studeerde rechten en criminologie aan de Universiteit Gent
- ◆ was 25 jaar lang vrederechter in Roeselare
- ◆ sinds augustus 2011 met pensioen
- ◆ schrijft boeken en opiniestukken
- ◆ volgt en commentarieert de ontwikkelingen bij justitie op zijn eigen webstek JustWatch

“Kijk, ik zal een vergelijking maken. Ik deed als vrederechter veel plaatsbezoeken. Wat moet je ook, als de ene partij staat te roepen dat het huis een kasteel is en de andere dat het een krot is? Dan zei ik: ‘Jullie hebben het duidelijk niet over hetzelfde huis, laten we samen gaan kijken.’ Dat evaluatierapport, met al die wantoestanden, is eigenlijk een plaatsbezoek. Op het terrein gaan kijken.”

In het rapport zegt een magistraat dat afkoopsommen worden becijferd per vogelpik.

“Hoe komt dat? Het DNA van deze wet is verkeerd. Het is al moeilijk genoeg om met goede wetten recht te spreken. Jaren geleden al schreef ik in *Knack* dat een akkoord tussen de verdachte en het Openbaar Ministerie eerst moet worden voorgelegd aan een onpartijdige rechter. Je kunt dit niet overlaten aan het parket, zoals nu het geval is. Ik ben niet de enige die hierop hamert, ook de drie magistratenverenigingen deden dat in maart 2011 in een open brief, en ook de huidige voorzitter van de Hoge Raad voor Justitie, Christian Denoyelle. Dit is klassejustitie.”

Jan Nolf trekt al jaren ten strijde voor een menselijker rechtspraak. Volgende week komt zijn boek *De kracht van rechtvaardigheid* uit, en dat begint bij zijn eerste werkdag in het vredege-recht in Roeselare, mei 1987. ‘Hij stond kaarsrecht voor me, wat grimmig en met toegeknepen ogen’, schrijft Nolf. ‘Opgeroepen voor een onbetaalde factuur, verdedigde hij zichzelf tegen de advocaat van de schuldeiser. Vanuit zijn visie op justitie had hij drie mensen tegen zich: de advocaat links van hem, de vrederechter voor hem, en de griffier. Als verwerende partij stond hij protocollair op zijn plaats, de kant van de slechteriken bij het Laatste Oordeel.’

Het enige wat de man zei, was: ‘Ik ga naar Kortrijk’.

“Het was confronterend, dat wantrouwen, die vijandigheid. Hij bedoelde: ik weet wel dat ik hier zal worden veroordeeld, maar ik ga het aanvechten in Kortrijk. En de man had gelijk. Er was geen enkele reden waarom hij deze situatie kon vertrouwen. Ik ben hem tot vandaag dankbaar voor dat inzicht.”

‘Elke rechtszaal is een kopie van het Laatste Oordeel’, schrijft u.

“Dat zie je zo mooi in de tentoonstelling *De kunst van het recht* die nu loopt in het Groeningemuseum in Brugge. De aanlegger zit altijd, al eeuwenlang, aan de rechterhand van de rechter en degene die zich moet verdedigen aan de linkerhand. Degene die komt vertellen wat de andere ten laste wordt gelegd, is dus automatisch de goede. De andere, aan de kant van de hel en de verdoemenis, zal dan wel ongelijk hebben. De bevooroordeelde zit al in de plaats die mensen innemen in de rechtszaal. Dat is wat ik zag in de ogen van die man. Ik pleit al jaren voor rechtszaken aan ronde tafels.”

De meeste magistraten worden cynisch oud. Bij u is het omgekeerd.

“Omdat ik cynisch gestart ben. (*lacht*) Ik kwam uit een druk advocatenkantoor dat op een heel driftige manier invorderingen deed. Ik maande wanbetalers aan per telex (*voorloper van de fax, DDC*). Met opzet, zodat de secretaresse van de baas kon zien dat het bedrijf in moeilijkheden zat. Ik was ook nationaal voorzitter van de PVV-jongeren, in opvolging van Guy Verhofstadt. In 1987 ben ik uit de politiek gestapt vanwege mijn echtgenote. Ik werkte twintig uur per dag, had twee kleine kinderen en volgens haar kenden zij mij als ‘die vriendelijke mijnheer’.

“Leonard Cohen zong in die jaren: ‘*They sentenced me to twenty years of boredom*’. Zo voelde ik het ook aan. Het plaatselijke weekblad nam mijn benoeming, door minister Jean Gol, onder vuur. Schreef dat ‘een vrijzinnige niet past op de stoel van de vrederechter in een stad die van oudsher zeer confessioneel is’. Ik was dus niet echt welkom en ze deden mij dat voelen. Ze hadden speciaal voor mij het Christusbeeld van de muur gehaald, maar je zag het afgebleekte silhouet nog duidelijk in het behang. In feite hing hij daar nog altijd.”

■

‘De bevoorrordeling zit al in de plaats die mensen innemen in de rechtszaal. Ik pleit al jaren voor rechtszaken aan ronde tafels’

In Nolfs boek staat een brief aan zijn zoon, die hij ertoe aanzette een GAS-boete voor de rechtbank te betwisten en die zijn zaak als eerste ooit nog won ook. Er is ook een brief aan Jan Jacob, de vader van de in een politiecel gedode Jonathan. De laatste jaren is Jan Nolf wel vaker de toeverlaat van de eenzame burger aan het begin van een hopeloos lijkende strijd tegen het gerechtelijke apparaat.

Was u als rechter ook zo?

(knikt) “De meeste geschillen voor een vrede-rechtbank gaan over kleine betalingen. In de meeste gevallen is de betaling gewoon vergeten, of zat iemand even krap bij kas. Maar er zit daar dus een hele invorderingsindustrie achter met dagvaardingen, deurwaarders en kosten die steeds verder oplopen. In twee, drie jaar tijd zijn we in Roeselare van vijf-honderd dossiers van minnelijke schikking naar vijfduizend gegaan. We bespaarden de belastingbetaler door het niet-vellen van vonnissen 60.000 euro per maand.

“Er was één grote firma die twee advocaten had om facturen in te vorderen. De ene ging mee in mijn voorstel om dat voortaan per minnelijke schikking te doen, de andere

bleef dagvaarden. Tot ook hij na enkele maanden inzag dat dialoog veel sneller en efficiënter is. Soms kwam het personeel van de rechtbank in het weekend werken, vrijwillig. Mensen voelen dat, als er een project ontstaat dat anderen beter maakt. Dan willen ze daar graag deel van uitmaken. Justitie zou zich in zo veel zaken overbodig kunnen maken.”

Kan wat u bij het vredegerecht deed doorgetrokken worden naar het strafrecht?

“Natuurlijk. Wat beoogt Jan Jacob? Heel weinig. Hij vraagt: ‘Vertel mij gewoon hoe dit is kunnen gebeuren. Hoe mijn zoon in die cel is kunnen sterven. Jullie zijn ook mensen, ook al dragen jullie bottinekes.’ Jan is de eerste om te erkennen dat ook hij dingen fout heeft gedaan, dat zijn zoon dingen fout heeft gedaan. Een op de drie geschillen kun je volgens mijn ervaring, én wetenschappelijk onderzoek, anders en beter oplossen dan met de klassieke procedure. Je zult niet alles kunnen oplossen met bemiddeling, maar ik denk dat je veel zware zaken van geweld kunt afhandelen buiten de procedurefabriek om.”

Ook de kasteelmoord?

“Waarom niet? Het is een familiaal drama. En ik weet het, er is iemand vermoord en er zijn uitvoerders. Het bijkomende lugubere is dat de vermeende uitvoerder er zelf niet meer is. Maar stel dat je bepaalde procedures zou kunnen aanbieden waarbij je onder de sleutelfiguren in deze zaak tot een compromis zou kunnen komen over hoe iedereen verder moet met zijn leven? Zou dat niet beter zijn voor iedereen?

“En als ik dan deze week die beelden zie van tientallen boze mensen die met pancartes voor het gerechtshof in Brugge staan om André Gyselbrecht te steunen... Ik weet niet of het zo verstandig is om deze zaak in handen te geven van het volk. Ik ben daar in elk geval niet zo'n voorstander van. Herinner je het voorstel van Nicolas Sarkozy om ook in kleine rechtbanken de volksjury in te voeren. Waarom? Omdat hij strengere straffen wou.”

U verbod advocaten in uw rechtbank ooit het woord ‘tegenpartij’ nog te gebruiken.

(enthousiast) “Ja, en de advocaten die niet van Roeselare waren, stonden daar en vroegen mij: wat moeten we dan zeggen? Ik zei: ‘Probeer eens huurder, uitbater, zoon of moeder.’ Tégen, tégen, tégen... Dit is agressie, oorlogscultuur. De advocaten uit Roeselare hadden het snel begrepen, tegen de andere zei ik: ‘Meester, voor elke keer dat je het woord tegenpartij gebruikt, zet ik een streepje en trek ik 10 euro af van uw rechtsplegingsvergoeding’. Ze deden wel hun best, maar na tien minuten pleiten was het al van dat: ‘De tegenpartij!’ Ik onderbrak: ‘Tien euro!’

“Natuurlijk was dat een grapje, ik wou die advocaten alleen wakker schudden. Wat zegt het over ons als wij moeders en zonen elkaar horen bestempelen als tegenpartij? Ik heb in mijn rechtszaal een moeder ooit tegen haar zoon horen roepen: ‘Tegenpartij? Zeg, ik ben wel uw moeder!’ Dat simpele woord richt verschrikkelijke dingen aan tussen mensen die elkaar graag zien.”

Keert u ooit terug naar de politiek?

“*Read my lips*: neen. Ik zou als politicus een heel ander mens zijn geworden. →

Het rechterschap en al die mensen die ik in mijn rechtszaal zag passeren, hebben mij gekneet tot wie ik ben. Ik heb een beetje impact gehad op mijn eiland, het kanton Roeselare, en in de vakpers zijn tweehonderd vonnissen van mij gepubliceerd. Ik ben een van de meest geciteerde magistraten en mag zeggen dat ik in de rechtspraak over collocatie bakens heb verzet. Toch heb ik nu meer dan ooit het gevoel iets relevants te doen.”

Toen de Waalse politicus Bernard Wesphael werd afgebrand als moordenaar en pathologische leugenaar, bood Jan Nolf ook hem zijn schouder aan. Hij wachtte hem in augustus 2013 op aan de gevangenispoort, iets wat veel mensen absoluut not done vonden voor een magistraat.

Wat was het moment waarop u besloot dat die man onschuldig was en dat u daar gerust uw reputatie voor op het spel wou zetten?

“Het is in twee fasen gegaan. Mijn eerste aanvoelen was die zaterdagochtend, bij het eerste radiobericht. Er werd gezegd dat Wesphael een Waals Parlements lid was, dat hij was aangehouden en betrappt op heterdaad. Ik moest onmiddellijk denken aan wat ons was ingestampt in de cursus strafrecht: de strikte heterdaad als enige mogelijke voorwaarde om een parlements lid aan te houden (*onder alle andere omstandigheden geldt de onschendbaarheid, DDC*). Ik dacht meteen: nu hoop ik maar dat ze zich niet vergist hebben. Ik heb dat ook geschreven in mijn blog.”

Er werd iets te veel nadruk op ‘heterdaad’ gelegd?

“Ja, en ik dacht: stel dat ze een procedurefout maken en dat die zich aan het eind vertaalt in een technische vrijspraak, dan is dat een ramp. Voor justitie, voor de politiek, voor de familie van de overledene en voor Bernard Wesphael zelf, die tot het eind van zijn dagen zou worden nagewezen als een moordenaar die de dans ontsprong omdat hij politicus was. Zonder de feiten echt te kennen, had ik grote twijfels bij die heterdaadbetrapping.

“Bernard Wesphael heeft tien maanden in voorhechtenis gezeten, wat nergens voor nodig was. De zaak was aan het afglijden naar iets wat routine is geworden in ons rechtssysteem. Eerst zit je je straf uit voor wat je wel of niet – in zijn geval niet – hebt gedaan en daarna volgt je proces. Waarop je voor het gemak wordt veroordeeld tot de straf die je al hebt gezeten. Dat klopt toch helemaal niet? Je moet er rekening mee houden dat rechters kunnen beredeneren dat schadevergoedingen voor onschuldig opgesloten uit hetzelfde budget komen als hun loon en denken: ‘Oei, seffens zitten ze aan mijn pree’. Dit is totaal ongezond.”

Wesphael vertelde deze week in Humo dat zijn advocaten hem op het laatst voorstelden een tweede schuldvraag voor te leggen aan de jury: slagen en verwondingen zonder de intentie te doden.

(knikt) “En dat heeft hij geweigerd, helemaal volgens de lijn die hij van meet af aan volgde: geen enkele concessie. Ik heb het lastig als ik de vrijspraak van Wesphael hoor verklaren door twijfel. Dit was geen vrijspraak wegens twijfel. Ik was die dag in Bergen, heb met hem en zijn vrienden van elf uur ‘s middags tot vier uur in de namiddag het

‘Wij zouden vaker naar onze wetenschappers moeten luisteren, in plaats van dat buikgevoel te laten braken. We dreigen onze hele samenleving te bedekken met braaksel’

verdicht zitten afwachten. Die mensen bestierven het, maar ik was er gerust op. Wij zaten samen, de telefoon ging. Het verdicht was er, we moesten naar de rechtszaal. En iedereen, ook Bernard, moest meteen naar het toilet. Behalve één iemand.”

U niet?

“Ik stond te wachten aan de auto. En waarom was ik er zo gerust op? Het is geen waarzeggerij, hè. Ik vond dat er geen enkele wettelijke marge was voor een veroordeling. En kijk hier, mijn hoed. Ik draag die vooral om hem af en toe te kunnen afzetten, bijvoorbeeld voor Jan Tytgat.”

De toxicoloog die aantoonde dat Véronique Piroton was overleden door een overdosis alcohol, citalopram en benzodiazepine?

“Komaan, dat was toch echt vanzelfsprekend? Ik begrijp niet dat zo weinigen dat zagen. Denkt iemand nu ook maar een seconde lang dat een mondiale topper als Jan Tytgat zijn reputatie op het spel zou zetten met een onjuiste expertise? Wij zouden vaker naar onze wetenschappers moeten luisteren, in plaats van dan dat buikgevoel te laten braken. We dreigen onze hele samenleving te bedekken met braaksel.”

U schrijft steeds beter.

“Op het gebied van helder taalgebruik ben ik 25 jaar mismeeesterd, natuurlijk. Binnen de magistratuur wordt de pers nog steeds beschouwd als de grote vijand. Dat is ook de reden waarom ik enkele jaren geleden een tijdje op de zwarte lijst van het Europees Netwerk van Hoge Raden van Justitie ben gezet als ‘bedreiging voor de onafhankelijkheid van justitie’. Terwijl ik gewoon wil dat magistraten de sleutel in hun hoofd omdraaien en afstappen van hun oorlogslogica. Ik ben wel voorzichtiger geworden met wat ik schrijf. Omdat ik ben gaan beseffen dat het vertrouwen in justitie al zo laag zit.

“Ik wil niet dat de hele Vlaamse publieke opinie wordt zoals die man, die eerste dag.”

Jan Nolf, De kracht van rechtvaardigheid, Epo, 293 p., 20 euro.